

Toshkent kimyo-texnologiya instituti

Shahrisabz filiali o'qituvchisi

Rasulova Shahnoza Abduvasi qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ingliz tili rang tasvirlarining bugungi kundagi ahamiyati, uning o'rni haqida jumladan, ko'pchilik tilda so'zlashuvchilar rangning turli sifatlar yoki o'lchamlarni o'z ichiga olishini tan olishadi. Bunga rangning jihati bor, bu bizga qizil va sariq kabi ranglarni farqlash imkonini berishi haqida ma'lumot berilgan.*

Kalit so'zlar: *rang, lingvistik strukturalizm, ijtimoiy hodisa, til, qizil, yorqin.*

Ta'kidlanishicha, EKT bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarning aksariyati gender farqlariga qaratilgan bo'lib, ayollar EKTdan erkaklarnikiga qaraganda tez-tez foydalanadimi yoki yo'qligini o'rganadi. Ushbu tadqiqotlar asosan jinsni o'rgangan bo'lsa-da, ba'zi natijalar kengroq ma'noga ega. Joriy tadqiqotga taalluqli bo'lgan shunday topilmalardan biri Nowaczyk (1982) tomonidan kashf etilgan. U, umuman olganda, erkaklar ham, ayollar ham rang nuanslarini rang atamalari bilan moslashtirishda cheklangan aniqlikka ega ekanligini ko'rsatdi. Uning tadqiqotida ayollar erkaklarnikiga qaraganda ancha yaxshi natijalarga erishgan bo'lsa-da, umumiy ko'rsatkichlar unchalik ta'sirchan emas: ayollar uchun 42% va erkaklar uchun 35%. Bu raqamlar qiziq, chunki ular ushbu o'ziga xos atamalardan foydalanishda ma'lum bir "bo'shashmaslik" ni taklif qiladi. "Muayyan atamalarning bo'shashmasligi" tushunchasi paradoksal ko'rinishi mumkin, ammo EKTdan foydalanishning o'ziga xos tomonini ta'kidlaydi. Bo'shashmaslik tushunchasi ushbu bobda ham, keyingi bobda ham asosiy mavzu bo'lib xizmat qiladi. Ushbu bobning birinchi qismida ushbu maxsus atamalarning texnik rangli lug'atlar va umumiy til lug'atlarida qanday ta'riflanganligi o'rganiladi. Bu ularning ta'riflaridagi nomuvofiqliklar va o'zgarishlarni o'rganishga qaratilgan. Bobning ikkinchi qismida

EKTning paydo bo'lishi va shakllanishi o'rganiladi. Agar til foydalanuvchilari odatda ushbu atamalarning aniq belgilanishi haqida cheklangan tushunchaga ega bo'lsalar, ularning tarixiy rivojlanishi ularning funktsiyalarini tushunish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi. Yakuniy qismga ko'prik sifatida bobda EKT bilan bog'liq hissiy munosabatlar qisqacha muhokama qilinadi. Texnik nuqtai nazardan rang nuanslarini to'g'ri va individual ta'riflashning ahamiyatini oshirib bo'lmaydi. Agar ishlab chiqaruvchilarning ranglar haqidagi tushunchasi oddiy odamlarniki kabi noaniq bo'lsa, bu jiddiy muammolarga olib keladi. Biroq, rangli mahsulotlarni ishlab chiqarishga yordam beradigan standartlashtirish vositalari mavjud. Shunga qaramay, ISCC-NBS tizimi, OSA tizimi va NCS tizimi kabi ranglarni nomlash uchun bir nechta tizimlarning mavjudligi biroz chalkash bo'lishi mumkin. Ushbu tadqiqot maqsadlari uchun ushbu tizimlar orasidagi farqlar ahamiyatsiz deb hisoblanadi va shuning uchun ular ko'rib chiqilmaydi. Buning o'rniga, asosiy e'tibor ISCC-NBS tizimini ifodalovchi va AQSh Savdo Departamenti tomonidan nashr etilgan Kelli va Juddning (1976) "Rang: universal til va nomlar lug'ati" nomli maxsus tizimga qaratiladi. Ushbu maxsus ish standartlar orasida imtiyozli mavqega ega.

Kelli va Juddning lug'ati juda qiziq, chunki u rangli havolalarni standartlashtirishga intilishda ikki xil notatsion tizimdan foydalanadi. Ko'proq texnik ta'riflar uchun ular o'quvchini rangli jadvallarga yo'naltiradigan rasmiy belgilardan foydalanadilar. Shu bilan birga, ular shaffof metatil deb hisoblanishi mumkin bo'lgan boshqariladigan kundalik til tizimini ham o'z ichiga oladi. Ushbu yondashuvda rang, yorug'lik va to'yinganlikning uch o'lchovi kundalik lug'at yordamida kodlangan. Kelli va Judd ushbu o'lchamlarni kodlash uchun to'rtta sinfdan iborat tizimni kiritdilar: umumiy rang nomlari, oraliq rang nomlari, yorug'lik nomlari va to'yinganlik nomlari. Nazorat qilinadigan til atamalari uchun sinchkovlik bilan ta'riflar berilgan, ularning o'rnini aniq ko'rsatadigan jadvallar yordam beradi. Birinchi guruh zaytun va sariq-yashil bilan birga BCT sifatida belgilangan atamalarni o'z ichiga olgan 13 nomni o'z ichiga oladi. Ta'kidlash joizki, zaytun ko'pincha "(chuqur) sarg'ish yashil" deb ta'riflanadi. Kelli va Juddning

tavsifida zaytun jigarrang elementlarni o'z ichiga olgan past to'yinganlik va engillikka ega. Ikkinchi guruh sarg'ish yashil va yashil sariq kabi hosila shakllariga asoslangan o'n olti rang nomlaridan iborat. Ushbu guruhdagi yagona istisno binafsha rangdir. Yengillik va to'yinganlik bir-biri bilan chambarchas bog'langan o'lchamlar bo'lib, nomlash tizimida birlashtirilgan. Yengilligi va to'yinganligi sezilarli bo'lgan soya "juda xira" deb nomlanadi, engilligi va to'yinganligi yuqori bo'lgan soya esa "juda chuqur" deb ataladi. O'ta yuqori to'yinganlik "jonli" deb belgilanadi.

Kelli va Juddning fikriga ko'ra, bu tamoyillar to'q qizil rang uchun "chuqur qizg'ish jigarrang" va to'q qizil rang uchun "chuqur binafsha qizil" kabi nuanslarni aniqlash imkonini beradi. Kelli va Judd rang atamalarini standartlashtirganda, ular biologiya, tuproq ranglari va plastmassa kabi keng sohalarni qamrab oluvchi turli lug'atlarga murojaat qiladilar. Biroq, ba'zi bir o'zgarishlar mavjud bo'lib, "bir nuance ..." malakasini talab qiladi, chunki to'q qizil va to'q qizil kabi atamalar turli sohalarda bir oz farqli nuanslarni belgilashi mumkin, shuning uchun asar to'q qizil rangning o'n bir nuancesini va to'q qizil rangning ettitasini belgilaydi. Hammasi bo'lib, ular 7500 ta rang nomlarini belgilaydilar. Kelli va Judd (1976: III) "Rang nomlari lug'ati" deb nomlangan bo'limning so'zma-so'zida lug'at nafaqat sanab o'tilgan 7500 ta alohida rang nomlarining ma'nolarini yozibgina qolmay, balki turli rangdagi lug'atlar o'rtasidagi tarjimani ham osonlashtirishini ta'kidlaydi. Masalan, lug'atda "Griseo-Viridis" (biologiya) "Sepantin" (moda) va "Mint Green" (ommaviy bozor) yoki oddiy tilda och yashil rangga teng ekanligini ko'rsatadi.

Asarda qip-qizil, olxo'ri, to'q qizil, to'q qizil, fuşya va karmin kabi atamalar "to'q binafsha qizil" yoki "to'q binafsha qizil" ning qo'shni nuanslarini o'z ichiga oladi. Bu atamalarni qanday ajratish mumkinligi haqidagi savolni tug'diradi. Bundan tashqari, atamaning belgilanishi domenga qarab bir oz farq qilishi mumkinligi masalani yanada murakkablashtiradi. Bu qiyinchilikning isbotini boshqa joylarda topish mumkin, Novaczyk (1982) tadqiqotida aytilishicha, so'zlovchilar atamalarni o'ziga xos nuanslar bilan moslashtirish uchun kurashadilar. Til lug'atlarida mavjud bo'lganlar kabi kamroq texnik ta'riflarni ko'rib chiqsak, biz ECT ma'nosini

tavsiflash bilan bog'liq qiyinchiliklarning qo'shimcha dalillarini topamiz. Rang atamalarining lug'at ta'riflari odatda ilgari muhokama qilingan texnik ta'riflarga mos keladi, ammo ba'zi sezilarli farqlar bilan. Muhim farqlardan biri shundaki, lug'at ta'riflari ko'pincha ikkita umumiy turga bo'linadi. Kelly va Judd tizimida topilganlarga o'xshash ta'riflarga qo'shimcha ravishda, tabiiy ob'ektlarga asoslangan eng asosiy rang atamalarining tavsiflari mavjud. Masalan, "qizil" rang atamasi odatda qon yoki boshqa tabiiy ob'ektlarga nisbatan aniqlanadi. Masalan, Websterning lug'atida qizil rang "tongi yangi qon yoki yoqut rangiga o'xshash yoki ko'rinadigan spektrning uzoq to'lqinli ekstremal rangi" deb ta'riflanadi. Xuddi shunday, Oksford inglizcha lug'ati (OED) qizil rangni "ko'rinadigan spektrning pastki yoki eng kam singan uchida paydo bo'ladigan va tabiatda qon, olov, turli xil gullar va pishgan mevalar kabi tanish bo'lgan rang" deb ta'riflaydi. Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu tabiiy ob'ektga asoslangan ta'riflar ko'pincha rang toifasining fokus rangiga ishora qiladi. Ushbu naqsh qora, oq, qizil, yashil, sariq, ko'k va jigarrang kabi asosiy rang atamaları (BCT) uchun kuzatilishi mumkin. Kulrang ham ko'pincha shunga o'xshash tarzda, ko'pincha kulga nisbatan aniqlanadi. Qizig'i shundaki, rang atamalarini aniqlashning bunday yondashuvi Anna Wierzbickaning rang atamalarining kontseptual tuzilishiga oid taklifiga mos keladi, bu erda inson muhitining asosiy va vizual jihatdan sezilarli xususiyatlari mos yozuvlar nuqtasi bo'lib xizmat qiladi.

Asosiy rang atamalaridan farqli o'laroq, boshqa rang atamaları odatda Kelli va Juddning yondashuviga o'xshash tizimga rioya qilgan holda, BCTlarga nisbatan aniqlanadi. Biroq, turli lug'atlar tomonidan berilgan ta'riflarda sezilarli farqlar mavjud. Misol uchun, "magenta" atamasi bitta lug'atda (CIDE) "to'q binafsha rang" deb ta'riflanishi mumkin, boshqa lug'atda (Longman) uni "yorqin pushti rang" deb ta'riflaydi. Bundan tashqari, lavanta, nilufar va binafsha rang kabi bir nechta rang atamaları xuddi "och binafsha rang" kabi aniqlangan holatlar mavjud. Shunisi e'tiborga loyiqki, lug'atlar kamdan-kam hollarda bir kengaytirilgan rang atamasini (ECT) boshqasiga qarama-qarshi qo'yadi; ular odatda BCTlarga nisbatan aniqlanadi.

Umuman olganda, rang atamalarining lug'at ta'riflari Kelli va Judd tizimiga o'xshash boshqariladigan tildan foydalanishni aks ettiradi. Biroq, ta'riflarda sezilarli xilma-xillik mavjud bo'lib, bu EKTning nuanslarini aniq belgilash qiyinligini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, tabiiy ob'ektlarga lug'at ta'riflarining diqqat markazida bo'lishi va BCTga havolalar kundalik tilda rang atamalarining kontseptualizatsiyasi haqida tushuncha beradi. Rang spektrining turli sohalarini o'rganayotganda, kengaytirilgan rang atamalarining (ECT) lug'at ta'riflari ko'pincha bir-biriga zid ekanligi ayon bo'ladi. Biroq, shuni ta'kidlash kerakki, bu ta'riflar hali ham asosiy rang atamaları (BCT) bilan aloqani saqlab qoladi. Misol uchun, ECT ni ko'rib chiqaylik "limon sariq". Webster lug'ati uni "porloq yashil-sariq" deb ta'riflaydi, bu yashil element va yuqori to'yinganlik mavjudligini ko'rsatadi. Bundan farqli o'laroq, boshqa lug'atlar, birinchi navbatda, limon sariqining bitta sariq elementiga urg'u beradi, ulardan to'rttasi uni past to'yinganligi va "och-sariq rang" deb ta'riflaydi. E'tiborimizni "ohak" (yashil) ga qaratgan holda, biz to'yinganlik haqidagi fikrlardagi farqlarni kuzatamiz, chunki uni tasvirlash uchun "yorqin" va "oxratar" ham ishlatiladi. Biroq, chalkashlikni qo'shadigan narsa shundaki, "ohak yashil" atamasini ishlatadigan CIDE lug'ati rangni "ochiq yorqin yashil-sariq rang" deb belgilaydi. Ushbu ta'rif yashil elementga qaraganda sariq elementning kuchliroq mavjudligini ko'rsatadi, bu "ohak yashil" nomida yashil rangning aniq eslatilishini hisobga olsak, bu intuitiv ko'rinadi. EKT ni belgilashdagi bu nomuvofiqliklar rang spektri doirasidagi ranglarning aniq nuanslarini to'g'ri ushlab qiyinchiliklarini ko'rsatadi. Ta'rifdagi o'zgarishlarga qaramay, BCT bilan bog'liqlik ECTni aniqlashda izchil omil bo'lib qolmoqda.

List of used literature

1. The importance of the didactic system in teaching english in non phylological direction Makhsetova Zuhra Turebaevna Almalyk branch of Tashkent state technical university named after Islam Karimov, English language teacher eurasian journal of academic research Volume 1 Issue 9, December 2021

2. O'zbek va ingliz badiiy asarlarida g'ayriodatiy birikmalarning leksiksemantik tahlili (Ernest Xeminguey va Abdulla Qahhor ijodida)
M.I.Dexqonova
3. Phraseological units in translation Makhsetova Z.T. master's student
Chirchik
Pedagogical Institute Tashkent region "Экономика и социум" №7(74) 2020
4. Averill, E. The Philosophical Quarterly, 1980. 30(118), 19-33.
5. Birren, F. Color and Human Response. New York. 1978.
6. Biggam, c.p. Blue in Old English: An Interdisciplinary Semantic Study.
Amsterdam: Rodopi B.V. 1997.